

Sygn. akt: I C 553/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2016 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Wojciech Waclaw
Protokolant:	sekr. sądowy Edyta Smolińska- Kasza

po rozpoznaniu w dniu 3 lutego 2016 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa **B. D.**

przeciwko J. G.

o ustalenie nieważności

I. oddała powództwo

II. zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 3617,- zł tytułem zwrotu kosztów procesu

I C 553/15 Uzasadnienie

Powódka B. D. wniosła o ustalenie nieważności umowy dożywocia zawartej w dniu 4 06 2008 r. w formie aktu notarialnego pomiędzy A. P. a pozwaną J. G..

Na uzasadnienie swego żądania powódka wskazała, iż przed Sądem Okręgowym w Olsztynie w sprawie (...) toczyła się sprawa z powództwa A. P. przeciwko J. G. o rozwiązanie umowy dożywocia, które to postępowanie zostało umorzone z uwagi na śmierć powódki.

W toku tego postępowania powódka powzięła informację o okolicznościach świadczących o nieważności umowy z uwagi na znajdowanie się jej matki A. P. w stanie wyłączającym świadome lub swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Powódka czuje się moralnie zobowiązana do urzeczywistnienia woli swej matki A. P., nadto jest legitymowana czynnie w procesie jako jej spadkobierczyni, bowiem w razie ustalenia nieważności prawo własnościowe do mieszkania spółdzielczego będącego przedmiotem umowy wejdzie do masy spadkowej po A. P..

W odpowiedzi na pozew pozwana J. G. wniosła o oddalenie powództwa zaprzeczając w pierwszej kolejności okolicznościom dotyczącym wystąpienia przyczyn zarzucanej pozwem nieważności .

Na rozprawie w dniu 3 lutego 2016 r. odnosząc się do stanowiska powódki co od istnienia po jej stronie interesu prawnego, dodatkowo podniosła, iż zachodzi jego brak, choćby z uwagi na to , iż testament na rzecz brata powódki

nie zawierał zapisu, który uprawniałby powódkę do roszczeń względem przedmiotu umowy, czy ewentualnego spadkobrania.

Sąd ustalił i zważył co następuje:

Powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie z uwagi na jego niedopuszczalność w świetle treści art. 189 kpc.

Wnosząc powództwo w niniejszej sprawie powódka w pierwszej kolejności wskazała, iż podstawą jego wytoczenia w (płaszczyźnie interesu prawnego) jest fakt przynależności jej do grona spadkobierców ustawowych, a jednocześnie „moralna potrzeba” urzeczywistnienia woli spadkodawczyni.

Na rozprawie dodatkowo wskazała, iż interes ten materializuje się w tym, iż spadkobierca testamentowy J. P. przyrzekł, że w razie ustalenia przynależności do masy spadkowej mieszkania będącego przedmiotem umowy dożywocia - dokona on stosownego podziału lub odpowiedniego „rozliczenia” pomiędzy spadkobiercami ustawowymi.

Tak przywołany interes nie mógł jednak wbrew stanowisku powódki stanowić skutecznej podstawy powództwa.

W pierwszej przy tym kolejności i dla porządku podkreślenia wymaga, iż powódka decydując się na wytoczenie powództwa o ustalenie w trybie art. 189 k.p.c. przede wszystkim winna jest wykazać interes prawny w ustaleniu nieważności umowy, przy czym istnienie interesu prawnego jest podstawową i pierwszoplanową materialnoprawną przesłanką podlegającą badaniu z urzędu w procesie toczącym się na podstawie art. 189 k.p.c.

Zatem przed przystąpieniem do merytorycznego badania przesłanek nieważności umowy, Sąd winien był w pierwszej kolejności ocenić, czy w okolicznościach rozpoznawanej sprawy powódka ma interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia wskazanego stosunku prawnego, natomiast w przypadku negatywnej oceny twierdzeń strony powodowej o potrzebie skorzystania z powództwa o ustalenie, zbędne jest rozważanie, czy umowa wskazywana w pozwie była nieważna z przyczyn w nim wskazanych.

W orzecznictwie utrwalil się pogląd, zgodnie z którym interes prawny rozumieć należy jako obiektywnie występującą potrzebę ochrony sfery prawnej powoda, którego prawa zostały lub mogą zostać zagrożone, bądź też co do istnienia lub treści których występuje stan niepewności.

Jedną z przesłanek badanych przy rozważaniu celowości wykorzystania powództwa o ustalenie jest znaczenie, jakie wyrok ustalający wywarłby na sytuację prawną powoda. O występowaniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia na tej drodze sporu.

Innymi słowy, interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni stronie powodowej ochronę jej prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości.

Jak też wskazał Sąd Najwyższy postępowanie cywilne oparte jest na założeniu, że realizacja praw na drodze sądowej powinna być celowa i możliwie prosta, udzielana bez mnożenia postępowań.

W świetle poczynionych wyżej uwag tak rozumiany interes prawny na tle okoliczności niespornych w niniejszej sprawie nie zachodzi.

Nie zachodzi niewątpliwie interes polegający na fakcie pozostawania spadkobiercą, bowiem spadkobiercą tym jest osoba trzecia, mianowicie J. P., co jako bezsporne ustalono w sprawie i co wynika z akt sprawy spadkowej (...).

Nie zachodzi zatem w tej mierze sytuacja przywołana w pierwszej kolejności w pozwie.

Również nie ulega wątpliwości, iż nie sposób konstruować powództwa w sprawie w oparciu o bliżej nieokreślone „zobowiązanie moralne”, bowiem żądanie pozwu ma podłoże i charakter typowo majątkowy i niesie ze sobą wyłącznie

konsekwencje o takim charakterze, co z założenia rozmią się ze wskazanym wyżej walorem „moralnego”. (ta podstawa żądania nie była zresztą ani eksponowana ani też podtrzymywana przez powódkę).

Wobec faktu, iż powódka bezspornie ostatecznie nie okazała się spadkobierczynią, na poparcie swego stanowiska przywołała pogląd wyrażony w orzeczeniu Sądu Najwyższego, jednakże i jego treść nie może uzasadniać istnienia przedmiotowego interesu.

Prawdą jest, iż w orzeczeniu tym dano wyraz zapatrywaniu, że ustalenie nieważności umowy z tej przyczyny, że jedna ze stron złożyła oświadczenie woli w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji (art. 82 k.c.), jest dopuszczalne także po śmierci tej strony, jeżeli materiał zebrany w sprawie wystarcza do udowodnienia, że stan taki istniał w chwili składania oświadczenia woli, a należący do kręgu spadkobierców ustawowych po osobie, która złożyła w takich okolicznościach oświadczenie woli, może żądać ustalenia nieważności umowy dopiero po jej śmierci jako jej spadkobierca. (wyrok z dnia 27 04 1979- III CRN 56/79 - OSNC 1979/12/244)

Analogia jednakże z niniejszą sprawą jest tu jedynie pozorna, bowiem orzeczenie to zapadło w zgoła innym stanie faktycznym i procesowym, a także na tle innego zagadnienia prawnego.

Dotyczyło bowiem w istocie tego, iż za życia strony kwestionowanej w procesie umowy, legitymowaną do wytoczenia powództwa o ustalenie nieważności była jedynie strona umowę tę kwestionująca, natomiast osoba trzecia zyskiwała tę legitymację dopiero z chwilą śmierci, uzyskawszy przymiot spadkobiercy.

Z uważnej lektury powyższego orzeczenia i jego uzasadnienia płyną też wnioski zgoła przeciwne do przedstawionych przez stronę powodową.

Pierwszy to mianowicie ten, iż póki żyją obie strony umowy żadna osoba trzecia choćby należąca do kręgu spadkobierców ustawowych, nie ma ukonstytuowanej legitymacji (czyli w istocie dostatecznie „wykryształowanego” interesu prawnego) w żądaniu ustalenia, zaś interes ten, o charakterze majątkowym, przypisany jest stronie umowy z wyłączeniem potencjalnego jej spadkobiercy.

Drugi to ten, iż interes prawny w ustaleniu łączy się ściśle z transmisją praw majątkowych związaną ze spadkobranie i to z realnym spadkobranie, nie zaś abstrakcyjnym (związanym tylko z potencjalną przynależnością do kręgu spadkobierców, lecz faktycznie nie dziedziczącym, jak to ma miejsce w niniejszej sprawie).

Wreszcie trzeci to ten, że interes jak w sprawie niniejszej jest wyłączony w sytuacji gdy istnieje on po stronie faktycznego spadkobiercy, którym w sprawie niniejszej jest J. P.. Uzasadnione jest to właśnie faktem spadkobrania jako podstawowej przesłanki warunkującej istnienie interesu w żądaniu nieważności, przy koniecznym uczestnictwie takiego spadkobiercy w procesie jako jedyne go dysponenta tego czy żąda ustalenia nieważności umowy czy też nie.

Nie do przyjęcia zresztą w ocenie Sądu byłoby uznanie, iż wyrok ustalający nieważność, bez procesowo wyartykułowanej woli czy stanowiska spadkobiercy czyniłby zadość należytemu zadzierzgnięciu sporu przy tego rodzaju powództwie i należytemu stopniowi czy zakresowi związania wyrokiem ustalającym.

Z powyższego wynika również, iż przyrzeczenie „podzielenia spadku” nie czyni zadość właściwej formie interesu, który w ten sposób przywołany, jest jedynie hipotetycznym, stanowiąc jedynie jego swoistą ekspektatywę.

Interes prawny bowiem osoby trzeciej w żądaniu ustalenia istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego, którego osoba ta nie jest stroną, może wynikać z tego, że ocena istnienia albo nieistnienia tego stosunku prawnego ma znaczenie dla sfery prawnej osoby trzeciej, w tym w szczególności dla stosunku prawnego łączącego tę osobę z jedną ze stron stosunku prawnego, którego dotyczy żądanie ustalenia. (por. wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2015 r. - II CSK 438/14 - LEX nr 1710353).

Tutaj takiego stosunku prawnego z pozwaną (lub odpowiednio z jej spadkobiercą) nie ma.

Z wyłożonych powyżej przyczyn powództwo z mocy art. 189 kpc podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu orzeczono po myśli art. 98 i 108 kpc mając na uwadze wynik procesu i stanowisko procesowe stron.